

SABIEDRĪBAS BALSOJUMS
**PAR 2023. GADA
LABĀKAJIEM
MEDIKIEM**

Aicinām Latvijas iedzīvotājus
godināt medicīnus par darbu
sabiedrības veselības labā!

- Gada ģimenes ārsts 2023
- Gada ārsts speciālists 2023
- Gada zobārsts 2023
- Gada ārsta palīgs 2023
- Gada māsa 2023
- Gada māsas palīgs 2023
- Gada farmaceits 2023
- Gada funkcionālais speciālists 2023
- Gada vecmāte 2023
- Gada slimnīca 2023

**GADA BALVA
MEDICĪNĀ
2023**

BALSO! no 01/12/2023 www.arstubiedriba.lv

Medicīnas periodikai Latvijā – 100

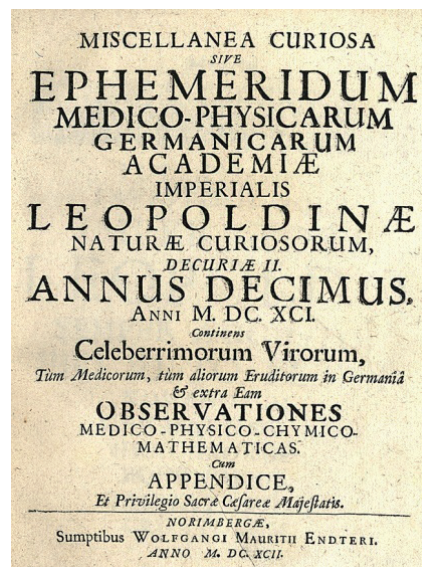
Māris Pļaviņš, nefrologs,
LAB viceprezidents

Īsumā

Latvijas medicīnas vēsturē kārta pienākusi ļoti nozīmīgai 100 gadu jubilejai – 1923. gada novembrī profesora Jēkaba Alkšņa (1870–1957) un Kārļa Kasparsona (1865–1962) redakcijā latviešu valodā iznāk pirmais medicīnas periodiskais izdevums “Latvijas Ārstu Žurnāls”. Jau tā paša gada nogalē seko nākamais žurnāla numurs. Taisnības labad gan jāsaka, ka Latvijas Farmaceitu savienība jau 1923. gada augustā paspēja izdot “Latvijas Farmācijas Žurnālu”. Pirmie autori latviešu mēlē sastapās ar medicīnas terminoloģijas iztrūkumu un izteiksmes grūtībām. Par godu ārstiem un Latvijas Universitātes mācībspēkiem – rakstu autoriem, šīs neērtības pakāpeniski, lielā mērā, izdevās pārvarēt. Pēdējo 100 gadu laikā ar pieaugošām sekmēm iespējams profesionālā medicīnas valodā latviski sazināties, mācīties, domāt un rakstīt. Protams, Latvijas medicīnas sabiedrībai tas ir liels papildus izaicinājums – regulāri izdot grāmatas un žurnālus latviešu valodā, veidot un ieviest jaunus terminus, izvairoties no anglicismiem, ģermānismiem un rusicismiem, uzlabojot latvisko izteiksmi, radot jaunus terminus, kopjot un padarot savu dzimto rakstu valodu arvien labskanīgāku.

No pasaules medicīnas izdevumu vēstures

Pirmie zinātniskie žurnāli sāk nākt jau 17. gadsimtā. Parīzē 1665. gadā dienas gaismu ierauga pirmais akadēmiskais žurnāls “Le Journal des sçavans”. 1670. gadā Vācijā nodrukā pasaulē pirmo medicīnas žurnālu ar ļoti garu nosaukumu “Miscellanea curiosa medico-physica Academiae Naturae Curiosorum sive Ephemeridum medico-physicarum Germanicarum curiosarum”. (skat. 1. attēlu) Leopoldina ir vecākā no eksistējošām dabaszinātņu akadēmijām pasaulē. To 1652. gada 1. janvārī Šverinā nodibināja četri ārsti kā *Academia Naturae Curiosorum*, kas 1687. gadā pēc ķeizarsisko pilnvaru saņemšanas nosaukta

1. attēls. Akadēmijas Leopoldina izdotā žurnāla titullapa

redakcija

Latvijas ārsts

Nacionālais medicīnas žurnāls

Izdevējs – Latvijas Ārstu biedrība,
reģ. nr. 40008000051
(Skolas iela 3, Rīga, tālr. 67220661).

Reģ. Nr. 0358. ISSN 1019-5068.

2023. gada septembra – decembra numurs.

LĀB individuālajiem biedriem un Godabiedriem piegādā pa pastu bez maksas. Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce uz žurnālu *Latvijas Ārsts* obligāta. Redakcijas viedoklis ne vienmēr saskan ar autoru viedokli, rakstu autori uzņemas pilnu atbildību par rakstu saturu. Par reklāmās pausto informāciju atbild reklāmdevējs.

Atbildīgais par izdevumu	Māris Pļaviņš
Redkolēģija	Vilnis Dzērve-Tāluts, Angelika Krūmiņa, Dace Rezeberga, Aivars Vētra, Anna Klēsmite
Literārā redaktore	Agnese Biteniece
Reklāma	Agnese Uzare
Datorgrafika	Uģis Desmitnieks
Redakcijas adrese	Skolas iela 3, Rīga, LV-1010
E-pasts	la@arstubiedriba.lv www.arstubiedriba.lv

Sv. Romas Impērijas ķeizara Leopolda I (1640–1705) vārdā. Savā laikā trīs LU Medicīnas fakultātes mācībspēki – farmakologs Cēzars Amslers (1881–1965), tiesu mediķis Ferdinands Neireiters (1893–1945) un patologanatoms Romans Adelheims (1881–1938) – bijuši šīs pasaules vecākās zinātņu akadēmijas locekļi. 1684. gadā franču valodā iznāk periodiskais medicīniskais izdevums *“Nouvelles découvertes sur toutes les parties de la médecine”* (tulkojumā – “Jauni atklājumi visās medicīnas jomās”), ko dažos literatūras avotos dažreiz min par pirmo pasaules medicīnas žurnālu. Interesanti, ka tādi pasauleslaveni žurnāli kā *“The Lancet”* (1823) un *“British Medical Journal”* (1840) dienas gaismu piedzīvojuši jau 19. gadsimta pirmajā pusē. Pēteris Apinis sava raksta 1. daļā secina, “ka medicīnas žurnāli, kas iztur 5 gadus ir retums, tādi, kas iztur 30 gadus – izņēmums, bet žurnāli, kas strādā vairāk par 100 gadiem, ir īsti un patiesi medicīnas žurnāli, ar kuriem būtu vērts sākt savu ceļu medicīnas informātikas neaurejamos džungļos.” [1,2]

Pirmais periodiskais izdevums latviešu valodā

Pirmais un neapšaubāmi izcilākais ir ārsta Pētera Ernsta Vildes (1732–1785) un tulkotāja mācītāja Jākoba Langes (1711–1777) 1768. un 1769. gadā publicētais kopdarbs *“Latviešu Ārste”* ar neatrisinātu izdevuma definīciju (žurnāls, laikraksts, grāmata, rakstu krājums, periodisks izdevums, rakstu sērija vai tml.), kas ir svarīgs medicīnas, latviešu valodas un Latvijas 18. gadsimta vēstures avots. (skat. 2. attēlu) 1991. gadā izdots tā atkārtots faksimilizdevums ar plašiem komentāriem un vārdnīcu.

“Latviešu Ārste jeb īsa mācība no tām vajībām un no šās zemes zālēm, ar kurām cilvēkus un lopus var ārstēt un izzālot” – tik garš bija virsraksts pirmajam periodiskajam izdevumam latviešu valodā, kas piecīgu četrappušu veidā 1768. un 1769. gadā pavisam 25 “gabalos” iznāca Oberpālenē jeb Rīgas guberņas Augšpālē (tagad Peltsamā Igaunijā). Tajā sniegti ārstniecības padomi latviešu zemniekiem, kas tolaik bija dzimtcilvēki, – kādas ir slimību pazīmes un kā ārstēt drudzi, iekaisumu, augoņus, sastrutojumus, brūces, čūsku un traku suņu kodumus, bakas, iekšķīgās slimības u.c., cik kaitīga ir žūpība, kā nolaist asinis, sviedrēties un pērties pirtī, atvieglot

vēderu, likt “ragus”, ievilkāt mežģījumus, kā izmantot dažādus ārstniecības augus, dzīvnieku un minerālas izcelsmes ārstniecības līdzekļus, kā pašiem sagatavot un lietot pulverus, ziedes, tējas, uzlējumus, dzērienus, plāksterus, “putras” u.tml. Tas bija pirmais plašākais medicīnas jautājumiem veltītais izdevums latviešu valodā, kurā vēl tagad jaušams racionāls un noderīgs kods. Autoru vadīja cilvēkmīlestība pret apspiesto, nomākto, slimību vajāto latviešu zemnieku, kuram no visas sirds viņš centās palīdzēt, jo ārsts cietējiem nebija pieejams ne tikai trūkuma pēc, bet arī tādēļ, ka pa visu Vidzemi (ieskaitot Rīgu un Dienvidigauņiju) tolaik bija tikai vienpadsmit ārstu.

Pēteris Ernsts Vilde dzimis 1732. gada 24. augustā Pomerānijā sīkmuižnieka ģimenē. Kēnigsbergā studējis teoloģiju, Hallē tiesības, bet pēc saslimšanas ar bakām – medicīnu, studijas turpinot Kēnigsbergā un Greifsvāldē. 1765. gadā viņš devās uz Kurzemi, kur Jelgavā izdeva nedēļas laikrakstu *“Der Landarzt”* (Lauku ārsts), bet jau 1766. gadā pārcēlās uz Oberpāleni, kur ierīkoja aptieku, slimnīcu, medicīnas skolu un tipogrāfiju. Vācu valodā sacerētos darbus igauņu valodā viņam palīdzēja tulkot vietējais mācītājs Augusts Vilhelms Hūpēlis (1737–1819), vēlāk Tērbatas universitātes goda doktors, bet labā latviešu valodā – Smiltēnes mācītājs Jākobs Lange, vēlāk Vidzemes ģenerālsuperintendents un latviešu vārdnīcas autors. P.E. Vilde publicēja arī citus darbus ārstniecībā, lauksaimniecībā, pedagogijā un militārzinībās, bet mums, protams, svarīgākais ir *“Latviešu Ārste”* kā medicīnas un latviešu valodas pieminekļi. Pēteris Ernsts Vilde miris 1785. gada 17. decembrī, kapa vieta izzudusi, nav zināms arī viņa portrets, toties kādreizējās tipogrāfijas vietā Kuningamegi pie Peltsamas 1966. gadā atklāts piemiņas akmens. [3–6]

Pirmā vecmāšu rokasgrāmata latviešu valodā

1783. gadā Jelgavā izdota pirmā vecmāšu grāmata latviešu valodā *“Mācības priekš bērnu saņēmējām”*, kas ir otrs ievērojamākais 18. gadsimta populāras latviešu medicīnas literatūras iespieddarbs. To sarakstījis Karls Johans Meiers un tulkojis Zaļās (Zaļenieku) muižas mācītājs Johans Kristofs Ruprehts (1728–1792). Ar vienkāršo un salīdzinājumiem bagāto latviešu

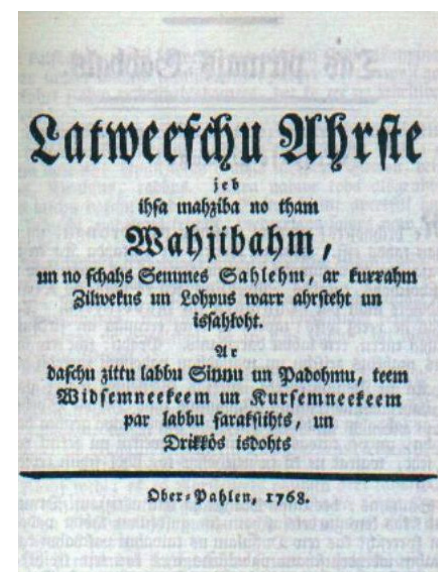
valodu grāmata var kalpot par ierosmju avotu vairāku izteiksmīgu un senu latvisku nosaukumu atjaunošanā. Tolaik, trūkstot profesionālai dzemdību palīdzībai, sievietes un bērni dzemdībās bieži vien nomira, tādēļ pastāvēja akūta nepieciešamība apmācīt bērnu saņēmējas no tautas vidus. [7,8,9]

Mācītāja Matīsa Štobes “Veselības mācība”

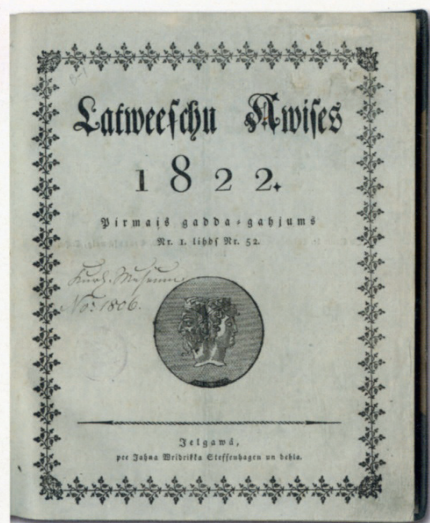
Trešais 18. gadsimta ievērojamākais veselībai veltītais veikums latviešu mēlē ir mācītāja Matīsa Štobes (1742–1817) 1795. gadā Jelgavā izdotā *“Veselības mācība”* – kompilācija, lielākoties balstoties 1794. gadā Vācijā publicētā Bernharda Kristofa Fausta *“Veselības katehismā”* (*Gesundheits-Katechismus*) un Vecā Stendera *“Augstas gudrības grāmata”*. *“Veselības grāmata”* pausta latviešu dzimtcilvēkam draudzīga nostāja, un jau 19. gadsimtā tai sekoja daudzas citas pašmācības grāmatas. No 1797. līdz 1798. gadam Štobe mēģināja Jelgavā izdot pirmo latviešu žurnālu *“Latviska Gada-Grāmata”*, kur daudz populārzinātnisku rakstu. [10,11]

19. gadsimts kā latviešu atmodas, latviskās izglītības un pašapziņas izaugsmes laikmets

19. gadsimta sākums iezīmējās ar latviešiem vēsturiski svarīgiem notikumiem. Vēl nav ne jaunlatviešu, ne latviešu grunt-

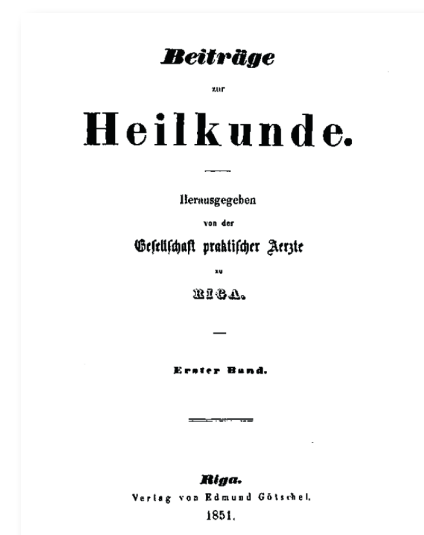
2. attēls. P.E. Vilde izdevuma *“Latviešu Ārste”* titullapa

3. attēls. Lestenes mācītāja K. Vatsona 1822. gadā Jelgavā izdots pirmais latviešu nēdējas laikraksts Kurzemes un Vidzemes latviešiem

4. attēls. Juris Bārs. Tēlnieks J. Strupulis (1978)

5. attēls. Latvijas pirmā medicīnas žurnāla titullapa

nieku, ne jaunbagātnieku, ne Rīgas nam-saimnieku, ne akadēmiski izglītotas elites. Latvieši vēl vairumā ir dzimtilvēki un “arā-ju tauta”. Dzimtbūšanas laikos augstākais latviešu zemnieka amats bija vagars vai ķesteris. Rīgā un citās pilsētās latvieši ir mazākumā un pārvaldībā viņiem vēl nebija lielas teikšanas. 1817. gadā Kurzemē un 1819. gadā Vidzemē atceļ dzimtbūšanu. Tiesa, ar to saistītie pasākumi vēl aizņem vairākas desmitgades un nekas jau nenotiek kā uz burvju mājienu, bet priekšnoteikumi latviešu tautas pašapziņas izaugsmei, saimnieciskai rošībai, izglītībai un pirmajai tautas atmodai sāk lēnām rasties. 1822. gada 5. janvārī Jelgavā Lestenes mācītāja Kārļa Frīdriha Vatsona (1777–1826) redakcijā iznāca pirmais latviešu valodā izdots regulārā laikraksta “Latviešu Avīzes” numurs. (skat. 3. attēlu) Avīze pārstēdzošā veidā kļuva par līdz šim visilgāk pastāvošo Latvijas mediju, jo turpināja iznākt līdz 1915. gadam. Pirmais “Latviešu Avīzes” laidienis iznāca reizi nedēļā un četru lappušu biezs. Vismaz trešdaļa kurzemnieku jau bija lasītpratēji. Laikraksts bija domāts kā Kurzemes tā Vidzemes latviešiem. 1822. gads vēl iezīmīgs ar oficiālu uzvārdu došanas sākumu latviešiem.

No 19. gadsimta pirmās puses latviešu ārstiem vislielāko ieguldījumu latviešu kultūrā un valodniecībā devis Juris Bārs (1808.23.02., Livbērē–1879.19.12., Kuldīgā). (skat. 4. attēlu) Pēc Tērbates Universitātes Medicīnas fakultātes absolvēšanas 1841. gadā strādāja par ārstu Žagarē (1842–1844), Dundagā (1844–1855) un Kuldīgā (1855–1878). Tieši viņš kļuva par pirmo latviešu valodnieku, uzlabojot ortogrāfiju, likvidējot čupu burtus, garumzīmi atzīmējot ar svītriņu. Fonētikā Bārs pamatoja šaurā un platā “e” lietošanu, raksturoja laužto un stiepto intonāciju, uzsāka latviešu valodas vārdnīcas sastādīšanu. Viņš publicēja dzeju un veica krievu literatūras tulkojumus. J. Bārs bija veiksmīgs, mīlēts un zinošs ārsts. Savos uzskatos bija dedzīgs pārvācošanas pretinieks, sagādājot sev tāpēc ne vienu vien rūgtu dzīves brīdi.

Pēc jaunākajiem datiem līdz 1850. gadam ārsta diplomu bija ieguvuši vismaz 10 latviešu, bet nākošajā pusgadsimtā jau gandrīz 200 latviešu varēja lepoties ar ārsta akadēmisko grādu. [3,12–18]

19. gadsimtā zinātniski darbi medicīnā latviešu valodā vēl netika publicēti. Latviešu medicīnas terminoloģija sāka veidoties

tikai gadsimta otrajā pusē. Populārmedicīnisku izdevumu klāsts paplašinājās, lai gan 92 grāmatas gadsimta laikā nav daudz. Populārmedicīniskajā literatūrā 19. gadsimta pirmais pamanāmākais darbs ir Turaidas un Lēdurgas ārsta Eduarda Vilhelma fon Brēma (1802–1879) 1843. gadā publicētā padomu un pamācību grāmata [19], ko latviskojis mācītājs Ernsts Girgensons (1807–1890). Universāla rakstura populārmedicīnisko izdevumu tradīciju turpināja “Māju daktera” sērija, ko sāka Jelgavas ārsts Kārlis Bursi (1791–1870) ar 1859. gadā publicētu grāmatu un turpināja viņa kolēģis Teodors fon Dīterihs (1811–1893) ar “Veselības drauga padomiem” 1882. gadā un “Jauno māju dakteri” 1884. un 1896. gadā. Ja 19. gadsimtā šādu izdevumu autori lielākoties bija vietējie vācbaltiešu ārsti un tulkotāji mācītāji, tad pašas gadsimta beigās starp viņiem parādās latvieši, kas pietiekami pārzina gan valodu, gan vietējos apstākļus. Īpaši uzteicama jaunlatviešu kustības dalībnieka, Drustu un Gatartas pagasta ārsta Kārļa Lībieša (1846–1904) 1890. gadā Vecpiebalgā izdotā grāmata “Ārsta padomi, sevišķi lauciniekiem”. Tajā sniegts priekšstats par cilvēka ķermeņa uzbūvi un darbību, slimībām, pirmo palīdzību, ārstniecību, dzemdību palīdzību u.c., turklāt darbs satur rakstīts viegli uztveramā, labskanīgā latviešu valodā, kur rodami arī sekmīgi centieni veidot latviešu medicīnas terminoloģiju. Savukārt dzemdību palīdzībā 19. gadsimta vispopulārāko mācībgrāmatu vecmātēm četros izdevumos sagatavoja T. Dīterihs, bet pirmais latviešu autors šajā jomā bija Liezeres ārsts Kārlis Blaus (1853–1906). Viņa darbam “Padomi sievietēm un mātēm” bija trīs izdevumi. Bērnu ārstniecībā no latviešu ārstiem pirmais tautas padomdevējs bija Pēteris Kalniņš (1865–1899) ar 1899. gadā publicētu grāmatu. [3,20,21]

19. gadsimta Latvijas medicīnas panorāma nebūs pilnīga, nepieminot Rīgas Praktizējošo ārstu biedrības (dibināta 1822. gada 15. septembrī) darbību un izdevumus. Tās biedri pamatā bija baltvācieši, bet vismaz pirmajos 80–90 darbības gados tieši šī biedrība noteica praktiskās un zinātniskās domas virzību Latvijas medicīnā, arī Igaunijā un pat visā Krievijā. Lielākā daļa biedru bija Tērbates Universitātes absolventi, Dienvidigaunija un Tartu tolaik atradās Krievijas impērijas Vidzemes guberņā. Rīgas Praktizējošo ārstu biedrībai bija svarīga loma Rietumu un

Krievijas medicīnas sakaru veidošanā. 19. gadsimtā visi pazīstamākie Latvijas ārsti bija šīs biedrības locekļi. No 1849. līdz 1865. gadam biedrība izdeva pirmo medicīnas žurnālu Latvijā *“Beitrgē zur Heilkunde”*. (skat. 5. attēlu) Dažādos laikos izdeva biedrības sēžu protokolus, ārstu ziņojumus un slimību gadījumu aprakstus: *“Mittheilungen”*, *“Sitzungsberichten”* un *“Auszüge aus den Protokollen”*. [13,22]

Profesionāla medicīnas žurnāla izdošanas priekšvēsture

Lai veidotos latviešu medicīnas populārzinātniska un profesionāla prese, bija jāizpildās vairākiem priekšnoteikumiem:

- jābūt noteiktam izdevējam;
- kvalificētam autoru lokam;
- zināmai rakstu tradīcijai un terminoloģijai;
- pietiekamam abonementu skaitam.

20. gadsimta sākumā pakāpeniski radās šie svarīgie priekšnoteikumi. 1902. gadā kā Ārstniecības nodaļa izveidojās ārstu

interesu kopa Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijā. 1909. gada 17. jūnijā tā pārtapa par patstāvīgu Latviešu ārstu biedrību (LĀB). 1914. gadā biedrībā bija 197 biedri, 133 no Latvijas, bet pārējie no Krievijas un 4 no ārzemēm. Vēl reģistrēti 157 ar biedrību nesaistīti latviešu ārsti. Tērbatas un citās Krievijas universitātēs parādījās pirmie latviešu cilmes mācībspēki. Tātad pirmie divi priekšnoteikumi jau bija radušies. 19. un 20. gadsimta mijā dažādos kalendāros, periodikā, padomgrāmatās un citos izdevumos bija daudz zinātnes atklājumiem, medicīnai, fizioloģijai, anatomijai un veselībai veltītu rakstu. No medicīnas terminu attīstības viedokļa sevišķi svarīgas bija divas konversācijas vārdnīcas – Jēkaba Dravnieka (1891–1898) un Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas (1903–2021) izdotās. Sevišķi nozīmīga bija pēdējā, kur šķirkļu autori ir ārsti Pāvils Strautzelis (1864–1941), Gustavs Reinharde (1868–1937), Dāvids Bīskaps (1879–1972), Jēkabs Ziemeļis, farmaceits Jānis Niedra, veterinārārsti Ernests Paukulis (1871–1942), dabaszinātnieks Kārlis Kasparsons un biokīmiķis Roberts Krimbergs (1874–1941).

Latviešu Ārstu biedrībai nācās uzņemties arī latviešu medicīnas terminoloģijas veidošanu. Tas saistījās ar populārmedicīniskā žurnāla *“Veselība”* izdošanu. (skat. 6. attēlu) Pirmā pasaules kara dēļ pēc pirmo divu numuru iznākšanas 1914. un 1915. gadā jauni žurnāla numuri vairs nesejoja. [3, 22–24]

Pirmais periodiskais medicīniskais izdevums latviešu valodā

Pēc Latvijas neatkarības pasludināšanas 1918. gadā Latviešu Ārstu biedrības (LĀB) loma tikai pieauga. Latvijas Universitātes (LU) Medicīnas fakultātes (MF) dibināšanā un pirmā ārstu žurnāla izdošanā LĀB ir vislielākie nopelni. Jāuzsver, ka Pirmā pasaules kara priekšvakarā Latvijā strādāja ap 650 ārstu, no kuriem tikai katrs trešais bija latvietis. 1923. gadā Latvijā reģistrēti 757 ārsti, no kuriem 241 ir latvietis. Tātad potenciālo žurnāla lasītāju loks nebija ļoti plašs. Jau 1921. gadā J. Alksnis un docents Kārlis Barons (1865–1944) aptuveni apsvēra medicīnas žurnāla iespēšanas izdevumus un meklēja pēc finansēm LU un Kultūras fondā, liekot arī cerības uz abonementu avansu un ārstu ziedojumiem.

Sākumā gan viņu centieniem lielas atsaucības nebija. Jāsaka gan, ka J. Alksnis arvien neatslāba ārstu zinātniskā žurnāla izdošanas centienos, uzsverot tā lomu ārstnieciskās domas attīstībā Latvijā. Ar gan darījumu jāuzsver, ka profesors Māris Baltiņš savā 2021. gada rakstā *“Medicīnas žurnāli Latvijā no 1918. līdz 1944. gadam”* I. daļā ļoti skrupulozi aprakstījis visas 1923. gada novembrī pirmā *“Latvijas Ārstu Žurnāla”* (skat. 7. attēlu) tapšanas grūtības un peripētijas. Katrs te atradīs interesantus faktus par saturu, redaktoriem, vadītājiem, redakcijas kolēģiju, finansēm un ārstu sabiedriskās dzīves atspoguļojumu. Redaktori un rakstu autori nekādu atalgojumu nesaņēma. Jāsaka, ka Latvijas Ārstu Žurnāls (LĀŽ) laikrakstā *“Latvijas Vēstnesis”* pēc pirmā numura iznākšanas saņēma cildinošas atsauksmes par saturu un labo latviešu valodu, turpretim, *“Latvijas Farmācijas Žurnāls”* izpelnījās kritiku par stieptiem un frāžainiem rakstiem, rusicismiem un ģermānismiem.

1925. gadā no 11. līdz 13. septembrim pēc LĀB ierosmes, piedaloties vēl 15 citām Latvijas ārstu un zobārstu biedrībām, notika 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongress, kas nozīmīgumā salīdzināms ar 1. Vispasaules latviešu ārstu kongresu 1989. gadā. Pēc kongresa tika izveidota Latvijas Profesionālā ārstu savienība (LPĀS), kas apvienoja 32 dažādas ārstu biedrības. Kopš 1926. gada pavasara līdz 1939. gadam tā uzņēmās LĀŽ izdošanu, palielinot žurnāla finanšu un abonementu bāzi. Kopš 1934. gada 15. maija apvērsuma spēkā stājās dažādi sabiedrisko organizāciju darbības ierobežojumi. 1937. gada vidū izjuka LPĀS, apdraudot turpmāko LĀŽ eksistenci. Palielinoties centralizācijas tendencēm, 1939. gada 29. jūnijā tika izveidota vienota Latvijas Ārstu biedrība, kas LĀŽ vietā izdeva ikmēneša žurnālu *“Ārsti”*. Jaunais izdevums nākamā profesora Kristapa Rudziša (1899–1978) vadībā uzrādīja atzīstamu kvalitāti. Pēc padomju okupācijas 1940. un 1941. gadā neregulāri iznāca trīs *“Padomju Latvijas Ārsta”* numuri. 1941. gada jūnijs atnāca ar kārtējo varas maiņu. Ar profesora Jēkaba Alksņa pūliņiem laikā no 1942. līdz 1944. gadam izdeva septiņus *“Ārstniecības Žurnāla”* un trīs vecā nosakuma *“Latvijas Ārstu Žurnāla”* numurus. Līdz pat 1989. gadam Latvijas ārstiem savs profesionālais žurnāls iztrūka. Par medicīnas tēmām ārsti rakstīja populārzinātniskos žurnālos *“Veselība”*

6. attēls. Populārmedicīniskā žurnāla *“Veselība”* pirmais numurs (1914)

7. attēls. *“Latvijas Ārstu Žurnāla”* pirmā numura tituls

(1958–1998) un “Zinātne un Tehnika” (1960–1989). [22, 24–26]

Trešā atmoda un Latvijas neatkarības atjaunošana

1989. gadā no 18. jūnija līdz 27. jūnijam notika 1. Vispasaules latviešu ārstu kongress, pulcinot latviešu ārstus no visas pasaules. Atmodas pacilātībā kongresam bija milzīga politiska un tautas nacionālo pašapziņu veicinoša loma.

Latvijas ārsti paveica šķietami neiespējamo misiju, noorganizējot vērienīgu sarīkojumu ar tūkstošiem dalībnieku no Latvijas un ārzemēm. Padomju Latvijā nekas tamlīdzīgs vēl nebija piedzīvots. Ārsts savā dzimtenē lepns un pašpārliecināts beidzot bija izslēgts visā augumā.

1989. gada ārstu kongresa gaisotnē iz-

nāca arī žurnāla “Latvijas Ārsts” pirmais numurs, godam atjaunojot profesionāla ārstu izdevuma izdošanas tradīciju.

1993. gadā sāka iespiest žurnālu farmaceitiem “Rp.”, kas 1995. gadā pārtop par “*Materia Medica*”, bet 1994. gadā “Zobārstniecības Mēnešrakstu”.

Kopš 1997. gada regulāri iznāk ikmēneša žurnāls “*Doctus*”. Pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados ar mainīgām sekēm izdod “*Ārstu Avīzi*” (1994–1999), žurnālu “Jums, Kolēģi!”, “Latvijas Ārstu Žurnālu” (1997–2004), angļu valodā “*Acta Medica Baltica*” (1994–1997), kā arī vēl citus.

Nobeigums

250 gadu latviešu valodā iznākušo veselībai un medicīnai veltīto rakstu un izde-

vumu vēsturi nevar aptvert vienā īsā žurnāla ievadrakstā.

Ar mūsu senču – latviešu un arī vācbaltu, krievu un ebreju ārstu veikumu mēs varam patiesi lepoties. Latviešu medicīnas valoda un tās izteiksme, terminoloģija un zināšanas pilnveidojušās līdz ar visas pasaules zinātniskās domas un ideju attīstību.

Latviešu valodā var iegūt labu augstāko profesionālo izglītību, top populāras un zinātniskas publikācijas un referāti, iznāk žurnāli, tiek aizstāvētas medicīnas doktora disertācijas un notiek publiskas lekcijas un diskusijas.

Latvijas ārstu saimes uzdevums ir nepazaudēt sasniegto, uzturēt, kopt un pilnveidot latvisko zinātnisko literatūru, saturu, valodu un populāros, zinātniskos un profesionālos izdevumus latviešu valodā.

Literatūra

1. Viksna A. Vācu dabas pētnieku akadēmija Leopoldina un LU Medicīnas fakultāte, Latvijas Universitātes raksti, Zinātņu vēsture un muzejniecība, Latvijas Universitāte 2017, 815. sēj., 222–232.
2. Apinis P. Medicīnas žurnāli un medicīnas informācija no pagātnes uz nākotni: I. un 2. daļa, Latvijas Ārsts, 2017, Nr.12, 76–79 un 2018, Nr.2, 72–74.
3. Viksna A. Par latviešu medicīnas literatūras pieminekļiem. Latvijas Universitātes raksti, Zinātņu vēsture un muzejniecība, Latvijas Universitāte 2006, 693. sēj., 91–96.
4. Baltiņš M. Latviešu medicīnas literatūras pieminekļi: dažādi papildus aspekti un vērojumi. Turpat, 97–102.
5. Viksna A. Ārsti, Latvija. Laiks. Medicīnas apgāds, Rīga, 2016.
6. Vilde P. E. Latviešu Ārste. Rīga, Zvaigzne, 1991, 254 lpp.
7. Meiers K. J. Mācības priekš bērnu saņemējam. Jelgava, J.F. Steinhagens, 1783.
8. Grudule M. Dzemdniecības termini Latvijā 18. gadsimta beigās. Medicīna. Vēsture. Valoda, Rīga, 1993, 59.
9. Limane L. Latviešu sieviešu grāmatas līdz 19. gadsimta vidum Latvijas nacionālās bibliotēkas reto grāmatu un rokrakstu krājumā, Latvijas Nacionālās bibliotēkas raksti, Rīga, 2017, 3. (XXIII) sējums, 62–78.
10. Stobe M. Veselības grāmata, latviešu bērniem par labu mācību sarakstīta. Jelgava, 1795. 95 lpp.
11. Zanders O. Matiāsa Stobes “Veselības grāmata, latviešu bērniem par labu mācību sarakstīta”. Medicīna. Vēsture. Valoda, Rīga, 1993, 69–71.
12. Sprūde V. Avīze-nācijās brieduma pazīme. Latvijas Avīze, 2022.6.01., lpp. 6.
13. Pļaviņš M. Rīgas Praktizējošo ārstu biedrībai – 200, Latvijas Ārsts, 2022, Nr.7/8, 111–120.
14. Виксна А.А. О первых врачах-латышах. Из истории медицины, сборник статей, XII, Рига, Авотс, 1980, с. 38–49.
15. Bieziņš A. Tērbatas universitāte – latviešu ārstu audzinātāja. Veselība, 1964, Nr.5, 19–20.
16. Stradiņš J. Etīdes par Latvijas zinātņu pagātni. Rīga, Zinātne, 1982.
17. Kiploks E. Pirmie studētie latvieši, Universitas, 1931, Nr.3, 39–40.
18. Viksna A. Dakteris Juris Bārs atvadās no Dundagas. Veselība, 1972, Nr.2, 23–24.
19. Viksna A. Eduards Vilhelms fon Brēms un populārā latviešu medicīnas literatūra. Medicīna. Vēsture. Valoda, Rīga, 1993, 68–69.
20. Lazovskis I. Latviešu medicīnas terminoloģija: problēmas un risinājumi. Medicīna. Vēsture. Valoda, Rīga, 1993, 63.
21. Viksna A. Eduards Vilhelms fon Brēms un populārā latviešu medicīnas literatūra. Turpat, 68–69.
22. Viksna A. Latvijas Ārstu biedrība, Medicīnas apgāds, Rīga, 2013.
23. Baltiņš M. Latviešu valoda un medicīna. Medicīna. Vēsture. Valoda, Rīga, 1993, 53–54.
24. Baltiņš M. Medicīnas žurnāli Latvijā no 1918. līdz 1944. gadam. I. daļa. “Latvijas Ārstu Žurnāls”, Latvijas Ārsts, 2021, Nr.7/8, 66–76.
25. Baltiņš M. Medicīnas žurnāli Latvijā no 1918. līdz 1944. gadam. II. daļa. “Latvijas Ārstu Žurnāls” pēcteči jeb daudzi nosaukumi piecos gados”, Latvijas Ārsts, 2022, Nr.4, 66–75.
26. Skuja J. Īss vēsturisks pārskats par Latviešu Ārstu biedrības tapšanu un darbību no 1902. līdz 1932. gadam. Latvijas Ārstu Žurnāls, 1932, Nr.4, 195–206.